

N.B. Bíodh na freagraí i nGaeilge ach amháin nuair nach gá sin.

CUID A

AN CHÉAD CHAINTEOIR

1.

Cén chaoi a bhfuil sibh? Ailbhe Nic Óráin anseo. Tá cónaí orm in aice le Tuar Mhic Éadaigh i gContae Mhaigh Eo. Sa bhliain 2002 a saolaíodh mé. Tá beirt deirfiúracha agam, Muireann agus Ursula. Is cúpla iad agus tá siad seacht mbliana déag d'aois. Imrím peil Ghaelach agus is í Córa Standúin an laoch spóirt is rogha liom.

Ainm	<i>Ailbhe Nic Óráin</i>
Cén contae ina bhfuil Tuar Mhic Éadaigh?	<ul style="list-style-type: none"> I gContae Mhaigh Eo. Maigh Eo.
Breac síos an bhliain a saolaíodh Ailbhe.	<ul style="list-style-type: none"> Dhá mhíle agus a dó. 2002.
Cén aois iad deirfiúracha Ailbhe?	<ul style="list-style-type: none"> Seacht mbliana déag. Seacht déag / 17.
Luaigh an spórt a imríonn Ailbhe.	<ul style="list-style-type: none"> Peil Ghaelach. Peil.

2.

AN DARA CAINTEOIR

Ardal Ó Dónaill an t-ainm atá orm. Cónaím i gCionn tSáile i gContae Chorcaí. Is múinteoirí bunscoile iad mo thuismitheoirí. Páiste aonair is ea mé. Is í an eolaíocht an t-ábhar scoile is fearr liom agus imrím eitpheil ag leibhéal cuibheasach ard. D'imir mé ar fhoireann na hÉireann faoi sé bliana déag i gcoinne na Rúise i gcomórtas eitpheile coicís ó shin.

Ainm	<i>Ardal Ó Dónaill</i>
Cá bhfuil cónaí ar Ardal?	<ul style="list-style-type: none"> Cionn tSáile / Corcaigh/Contae Chorcaí.
Cén tslí bheatha atá ag tuismitheoirí Ardail?	<ul style="list-style-type: none"> Múinteoirí bunscoile. Múinteoirí.
Cén t-ábhar scoile is fear leis?	<ul style="list-style-type: none"> Eolaíocht .
Cá bhfios duit go bhfuil Ardal go maith ag imirt eitpheile?	<ul style="list-style-type: none"> D'imir sé ar fhoireann na hÉireann. D'imir sé i gcoinne na Rúise. Is imreoir idirnáisiúnta é (ag an eitpheil). Imríonn sé eitpheil ag leibhéal cuibheasach / cuíosach) ard. Deir sé féin go bhfuil sé go maith ag an spórt sin.

CUID B

1.

FÓGRA

Gabh mo leithscéal a mhúinteoirí agus a scoláirí. An Príomhoide ag caint libh. Ní bheidh ceaintín na scoile ar oscailt amárach ná an lá dar gcionn. Beidh cuisneoir nua agus sorn nua á gcur isteach sa chistin. Ach beidh ceapairí agus sólaistí eile ar díol i siopa na scoile ar an dá lá sin. Go raibh maith agaibh.

(a) Cad iad na laethanta a mbeidh ceaintín na scoile dúnta?

- Amárach / an lá dar gcionn.

(b) Luaigh fearas cistine nua amháin a chuirfear sa chistin?

- Cuisneoir nua / Sorn nua.

(c) Cad a bheidh ar díol i siopa na scoile na laethanta a mbeidh an ceaintín dúnta?

- Ceapairí / Sólaistí eile.

2

PÍOSA NUACHTA

Anois seo í Réamhaisnéis na hAimsire ar TG4. Leanfaidh an aimsir fhuar go ceann seachtaine eile ar a laghad. Beidh sioc trom ar fud na tíre anocht agus beidh an teocht chomh híseal le trí chéim celsius faoin reophointe i lár na tíre. Titfidh sneachta ar thailte arda.

(a) Cén sort aimsire a bheith ann go ceann seachtaine?

- Aimsir fhuar.

(b) Luaigh dhá phointe eolais eile i dtaobh na haimsire a bheidh ann anocht.

Dhá phointe eolais as na trí cinn seo a leanas:

- Beidh **sioc** trom ar fud na tíre anocht.
- Beidh an **teocht** chomh híseal le **trí chéim celsius faoin reophointe**.
- Titfidh **sneachta** ar thailte arda.

[**Eile:** Ciallaíonn sé seo nach féidir eolas nó fíric atá sa cheist nó a eascraíonn as an bhfreagra cruinn uirthi in (a) a chur san áireamh mar phointe eolais i gcás ceiste (b) anseo. Tharlódh sé, áfach, go dtabharfaí freagra a mbeadh eolas míchuinn ann ar cheist (a) inghlactha mar phointe eolais ar cheist (b).

An Chéad Mhír

Saoirse:	An bhfuil mé ag labhairt le Ruairí Ó Fiannachta?
Ruairí:	Tá, cinnte, agus an í sin Saoirse Nic Ghiolla Easpaig?
Saoirse:	Bail ó Dhia ort, a thaiscidh. Goidé mar d'aithin tú mo ghlór?
Ruairí:	Tá d'ainm agus d'uimhir i mo fhón ó bhuail muid le chéile ag Oireachtas na Samhna i gCill Airne.

(a) Cá háit ar bhuail Ruairí agus Saoirse le chéile?

- Ag an Oireachtas.
- Cill Airne.

An Dara Mír

Saoirse:	Nollaig shona dhuit, a Ruairí?
Ruairí:	Gurab amhlaidh duitse, a Shaoirse. Goidé mar atá tú?
Saoirse:	Ar mo sháimhín suilt, a Ruairí. Tá mé ag cuidiú le m'athair inniu maisiúcháin na Nollag a chur suas.
Ruairí :	Maith thú! Caithfidh go bhfuil éileamh ort, a Shaoirse, ó bhain tú an chéad duais amach san amhránaíocht ag an Oireachtas?
Saoirse:	Aie! Bhí mé ar RTÉ agus ar Tg4 cúpla uair, ceart go leor

(b) Cén obair a bhí ar siúl ag Saoirse agus ag a hathair an lá sin?

- Bhí siad ag cur suas maisiúcháin na Nollag.
- Bhí Saoirse ag cuidiú lena hathair maisiúcháin na Nollag a chur suas.

(c) Luaigh an comórtas a bhuaigh Saoirse ag an Oireachtas.

- Comórtas Amhránaíochta.
- Amhránaíocht.

An Chéad Mhír

Cearúil:	Tá brón orm, a Fhionnuala, ach níor fhreagair mé an téacs uait.
Fionnuala:	Is cuma faoi, a Chearúil. Nach bhfuilimid ag caint le chéile anois?
Cearúil :	Dúirt tú liom gur bhuail tú le haisteoir cáiliúil sa Daingean inné.
Fionnuala:	Sea! Bhuail mé le Mark Hamil. Sin Luke Skywalker ó Star Wars mar is fearr aithne air.

(a) Cad a dúirt Fionnuala sa téacs a chuir sí chuig Cearúil?

- Gur bhuail sí le haisteoir cáiliúil sa Daingean inné.

An Dara Mír

Cearúil:	Cén fáth a raibh sé sa Daingean?
Fionnuala:	Bhí sé ag tabhairt cuairte ar Fungie.
Cearúil:	Fungie! Bhí mé cinnte go raibh Fungie marbh um an dtaca seo.
Fionnuala:	Tá Fungie, fós, i mbarr a mhaitheasa, cé go raibh timpiste aige an tseachtain seo caite.
Cearúil:	Cén saghas timpiste?
Fionnuala:	Gortaíodh Fungie nuair a bhuail bád faoi agus ghearr lann liáin é.

(b) Cén fáth a raibh ionadh ar Chearúil nuair a luaigh Fionnuala ainm Fungie?

- Bhí sé cinnte go raibh Fungie marbh faoin am seo.

(c) Conas a gortaíodh Fungie?

- Bhuail bád faoi.
- Ghearr lann liáin é.

Scríobh freagraí ROINN II i do fhreagarleabhar.

Ceist 1. Freagair **A** agus **B** anseo.

A (20 marc)

Léigh an píosa iriseoireachta seo agus freagair na ceisteanna a ghabhann leis. *Bíodh na freagraí i d'fhocail féin, chomh fada agus is féidir leat.*

Seo do Shláinte!

1. Ní gá go mbeadh anró ná stró ar bith ag baint le sláinte mhaith a chothú. An rud is deacra ar fad ná nósanna dearfacha bia agus aclaíocht rialta a chleachtadh inár saol laethúil. Tá an aclaíocht riachtanach agus deirtear gur cheart aclaíocht a dhéanamh ar feadh 30 nóiméad gach lá. Ní gá dúinn a bheith in iomaíocht le haon duine nuair a bhímid ag aclú. Tá siúl mear nó damhsa fuinniúil ar bhonn rialta chomh maith le haclaíocht ar bith eile.
2. Tá sé tábhachtach an cothú ceart a fháil más mian linn a bheith sláintiúil. Fásann agus forbraíonn corp an déagóra go sciobtha. Is den riachtanas é, mar sin, go n-íosfadh déagóirí meascán de chineálacha difriúla bia. Ní mór an rogha seo a bheith bunaithe ar na moltaí atá luaite i bpirimid an bhia. Tá sé tábhachtach freisin dhá lítear uisce ar a laghad a ól gach lá agus fanacht glan ar dheochanna siúcra.
3. Is tús maith é bricfeasta folláin a ithe gach maidin. Is roghanna maithe iad leite, tósta, uibheacha, uibheagáin agus torthaí le hiógart orgánach. Ar an dóigh seo, beidh neart fuinnimh ionat le bheith gníomhach agus airdeallach i rith an lae. Ní bheidh tú chomh hocrach ach oiread nuair a thiocfaidh am lóin. Is fiú próitéin a ithe le gach béile mar cuidíonn an phróitéin leis an gcorp bia a bhriseadh síos agus a dhíleá. Is foinsí iontacha próitéine iad sicín, iasc, mairteoil, turcaí, cnónna agus pónairí.
4. Is nós maith é glasraí a ithe le gach béile. Is foinsí iontacha cailciam agus iarainn iad glasraí glasa mar spionáiste agus brocaillí. Maolaíonn glasraí an t-ocras a bhraithimid nuair nach mbímid lán. Is maith ann iad, fiú leo féin, mar smailc i rith an lae. Is maith an cleas é glasraí amha a bheith ullmhaithe roimh ré chun iad a thabhairt leat i do bhosca lóin seachas a bheith ag ceannach sólaistí siúcra. Tá cairéad, piobar milis agus soilire breá blasta am ar bith in ionad bia beagmhaitheasa.
5. Is maith an tseift í cúpla béile sláintiúil a ullmhú nuair a bhíonn cócaireacht ar bun. Is féidir iad a chur i mboscaí stórála go dtí go dteastaíonn siad. Is féidir iad a reo sa reoiteoir ar feadh tréimhse fada fiú. Is furasta ceann de na béilí sláintiúla sin a bheith agat ansin nuair a bhíonn ocras ort. Seachain bia déanach san oíche mar ní bhíonn an corp in ann an bia sin a úsáid agus stóráiltear sa chorp mar shail é. Deirtear nach fearr bia ná ciall ach i dteannta a chéile is fearr do shláinte.

Ceisteanna (iad ar cómharc)

(i)(a) Cad é an rud is deacra maidir le sláinte mhaith a chothú?

- Nósanna dearfacha bia.
- Aclaíocht rialta.

(i)(b) Cén chomhairle a chuirtear ar dhaoine maidir le deochanna a ól?

- Dhá lítear uisce ar a laghad a ól gach lá.
- Fanacht glan ar dheochanna siúcra.

(ii)(a) Cén tairbhe a bhaineann le bricfeasta folláin a ithe?

- Tús maith é le haghaidh an lae.
- Neart fuinnimh ionat i rith an lae.
- Bheith airdeallach i rith an lae.
- Ní bheidh tú chomh hocrach sin ach oiread nuair a thiocfaidh am lóin.

(ii)(b) Cén fáth ar fiú próitéin a ithe le gach béile?

- Cuidíonn an phróitéin leis an gcorp bia a bhriseadh síos agus a dhíleá.

(iii) Luaigh dhá chúis a bhfuil glasraí sláintiúil mar bhia.

- Maolaíonn glasraí an t-ocras a bhraithimid nuair nach mbímid lán.
- Is foinsí iontacha cailciam iad glasraí.
- Is foinsí iontacha iarainn iad glasraí.

(IV) Cén fáth ar fiú cúpla béile a ullmhú nuair a bhíonn cócaireacht ar siúl?

- Is féidir iad a stóráil i mboscaí sa chuisneoir.
- Is féidir iad a úsáid nuair a bhíonn gá leo.
- Bíonn siad áisiúil nuair a bhíonn brú / deifir / deabhadh orainn.
- Is féidir iad a chur i mboscaí stórála go dtí go dteastaíonn siad uainn.
- Is furasta béile sláintiúil a bheith againn má bhíonn ocras orainn.

(v) Breac síos dhá chúis ar chóir bia a sheachaint déanach san oíche.

- Ba choir bia a sheachaint déanach mar:
 - (i) ní bhíonn an corp in ann an bia sin a úsáid.
 - (ii) stóráiltear sa chorp mar shaill an bia a itear go déanach san oíche.

B (20 marc)

Léigh an píosa iriseoireachta seo agus freagair na ceisteanna a ghabhann leis.

Bíodh na freagraí i d'fhocail féin, chomh fada agus is féidir leat.

Aistear ar Bord Traenach

1. Bhí mé ar saoire i Meiriceá le gairid. Nuair a bhí mo shaoire á pleanáil agam, mheas mé go mbeinn tinn tuirseach tar éis dom a cúig nó a sé cinn d'éitiltí a chur díom in achar gearr. Samhlaigh é! Scuiní fada ag na seicphointí slándála! Suíocháin ar bord eitleáin agus mé sáinnithe iontu! Agus an mhoill a bhaineann le haerfoirt! Shocraigh mé go ndéanfainn an chuid dheireanach de m'aistear ar bord traenach.
2. Rinne mé mo chuid taighde. Tá rogha láithreán gréasáin agus aipeanna ar fáil chuige. D'aimsigh mé an t-eolas a bhí uaim. Thabharfadh traen Amtrak ó Washington D.C. go Miami mé. Ocht n-uaire an chloig is fichead a thógfadh an turas. Shocraigh mé an t-aistear a bhriseadh suas ina dhá chuid agus oíche amháin a chaitheamh in Columbia, Carolina Theas. Chosain an ticéad traenach \$174 orm.
3. Ar aghaidh liom chuig Union Station i gcroílár Washington D.C. Léim mé ar bord an Silver Star, traen de chuid Amtrak. Bhí gach carráiste chomh mór agus chomh compordach le seomra suite. Bhraith mé ar mo shócúlacht. Ghluais an traen trí fhóraisí tiubha Virginia agus trí bhailte beaga codlatacha in Carolina Thuaidh. Sna bailte codlatacha sin agus an ghrian ag dul faoi, chonaic mé páistí agus seandaoine ina seasamh in aice leis an mbóthar iarainn ag féachaint ar an traen ag dul thar bráid. Ba léir go raibh an traen ar an rud ba shuimiúla a chonaic siad an lá sin.
4. Bhí paisinéirí ag teacht ar bord agus paisinéirí ag imeacht ar feadh an lae ach faoin am ar thit an oíche bhí mé liom féin sa charráiste. Thosaigh stoirm thintrí agus thoirní. Lasadh an tintreach an timpeallacht ó am go chéile agus bhíodh radharc agam ansin ar an tírdhreach lasmuigh. Bhain mé triail as dreas scríbhneoireachta a dhéanamh ar an aistear ach ní raibh aon rath orm, faraor. Bhain síorluascadh na traenach creathadh as an mbord beag. Tá barúil agam go n-éireodh níos fearr liom san Eoraip. Bíonn traenacha na hEorpa níos socra ar a gcuid rothaí.
5. Is minic a rinne mé an t-aistear idir Éirinn agus mo thír dhúchais, an Ísiltír, ar thraen agus ar bhád. An chéad uair eile a bheidh mé san Eoraip b'fhéidir go dtógfaidh mé an traen go Heilsinci nó go Búdaipeist nó go Liospóin. Cá bhfios nach scríobhfaidh mé gearrscéal faoin aistear má bhíonn an traen níos socra ar a gcuid rothaí ná traen úd Amtrak.

Ceisteanna (iad ar cómharc)

(i)(a) Breac síos locht amháin atá ar an eitleán mar mhodh taistil, dar leis an údar.

- Cuirtear moill fhada ort ag aerphort.
- Bíonn scuiní fada ag na seicphointí slándála.
- Bíonn tú sáinnithe i do suíochán ar bord eitleáin.

(i)(b) Cá fhad a thógfadh an turas traenach idir Washington agus Miami?

- Ocht n-uaire an chloig is fichead.
- Dhá lá.

(ii)(a) Cén fáth ar bhraith an t-údar ar a shócúlacht ar an traen?

- Bhraith sé compordach ar an traen.
- Bhí neart spáis aige sa charráiste.
- Bhí gach carráiste chomh mór le seomra suite.

(b) Cad a chonaic an t-údar sna bailte beaga codlatacha?

- Is é an rud a chonaic an t-údar sna bailte codlatacha sin ná páistí agus seandaoine ina seasamh in aice leis an mbóthar iarainn ag féachaint ar an traein ag dul thar bráid agus an ghrian ag dul faoi.
- Chonaic sé na daoine, idir óg agus aosta, bailithe le chéile in aice leis an mbóthar iarainn ag feachaint ar an traein ag dul thart toisc nach raibh aon rud níos suimiúla le déanamh acu.

(iii)(a) Cén buntáiste a bhain leis an stoirm thintrí?

- Is é an buntáiste a bhain leis an stoirm thintrí ná gur thug solas na tintrí deis don údar an dúiche taobhamuigh a fheiceáil.
- Lasadh an tintreach an timpeallacht ó am go chéile agus bhíodh radharc ag an údar ansin ar an tírdhreach lasmuigh.

(iii)(b) Cén chúis nár éirigh leis an údar mórán a scríobh le linn an turais?

- Is í an chúis nár éirigh leis an údar mórán a scríobh ná gur bhain síorluascadh na traenach creathadh as an mbord beag ar a raibh sé ag scríobh.
- Bhí an bord ar a raibh sé ag scríobh ag crith le linn na gluaiseachta toisc go raibh an bóthar iarainn míchothrom.

(IV) Cén t-alt sa sliocht thuas a dtagraíonn an abairt seo a leanas dó?

‘Bhí an t-údar críochnúil ina chuid ullmhúchán i gcomhair an turais traenach.’

- Freagra: **Alt 2**

(V) Cén t-alt sa sliocht thuas a dtagraíonn an abairt seo a leanas dó?

‘Bhí raidhse spáis ar an traein ag an údar tar éis luí na gréine.’

- Freagra: **Alt 4**

Scríobh freagraí ROINN III i do fhreagarleabhar.

Ceist 2. Freagair **A** agus **B** anseo.

A (10 marc)

Scríobh sé an cuntas thíos san Aimsir Chaite. Léigh an cuntas agus athscríobh i fhreagarleabhar é. Cuir na briathra atá sa chlóg trom san **Aimsir Fháistineach**.

Sampla: Beidh sár-oíche ag gach aon duine sa Sugar Club i mBaile Átha Cliath.

Freagraí

Baileoidh siad le chéile le haghaidh 'Gradaim Cheoil 2015'.

Cuirfidh an grúpa IMLÉ tús leis an oíche.

Gheobhaidh siad an duais do 'Núíosach na Bliana'.

Bronnfar an chéad duais ar an amhránaí bisiúil as Dún na nGall, Eve Belle.

Cloisfidh/Cluinfidh an lucht éisteachta togha an cheoil ó bhannaí agus ó amhránaithe ar feadh na hoíche.

B (10 marc)

Anseo thíos tá giota téacs faoin leon, Cecil, a maraíodh in 2015.

Athscríobh na habairtí i do fhreagarleabhar.

- Líon na bearnaí leis an bhfocal is oiriúnaí sna habairtí **2, 3, 4** agus **5** thíos.
 - Aimsigh aidiacht **amháin** in abairt a **6** thíos agus scríobh i do fhreagarleabhar í.
1. **An Sampla:** Is gráin le daoine i gcoitinne an **tseilg** a dhéantar ar ainmhithe fiáine.
 2. Cuireann sé as go mór **do** dhaoine áirithe go dtugtar spórt air seo.
 3. Bhí déistin ar dhaoine **nuair** a maraíodh an leon fireann, Cecil, dhá bhliain ó shin.
 4. Bhí na leoin agus a **gcoileáin** ag cur fúthu i bPáirc Náisiúnta Hwange i Zimbabwe.
 5. Goineadh Cecil le saighead. Maraíodh é dhá **lá** ina dhiaidh sin.
 6. Aidiacht = **Brónach**

Scríobh freagraí ROINN IV i do fhreagarleabhar.

Ceist 3. Freagair do rogha **ceann amháin** de **A, B, C**, anseo thíos.
(Ní gá níos mó ná leathanach go leith a scríobh.)

Stíl: 2 mharc	S (2) =	} <u>lomlán: 2 + 8 + 40 = 50 marc.</u>
Ábhar: 8 marc.	Á (8) =	
Gaeilge: 40 marc.	G (40) =	

A. AISTE nó ALT NUACHTÁIN / IRISE

Scríobh ar do rogha **ceann amháin** díobh seo:

- (i) Nuair a bhuaigh mé an duais mhór.
- (ii) Fón póca – buntáistí agus míbhuntáistí!
- (iii) Is aoibhinn liom an deireadh seachtaine.
- (iv) Cóisir a bhí agam i mo theach nuair a bhí mo thuismitheoirí as baile.
- (v) Laethanta saoire a chaith mé thar sáile.

B. SCÉAL / EACHTRA

Freagair do rogha **ceann amháin** díobh seo:

- (i) Ceap scéal a mbeadh an giota seo thíos oiriúnach mar **thús** leis:

Ní raibh ach dhá nóiméad fágtha sa chluiche. Bhíomar chun deiridh.
Ansin tháinig an liathróid i mo threo ...
- (ii) An uair a chuaigh mé féin agus mo chara ar strae i gcathair Bhaile Átha Cliath.

C. DÍOSPÓIREACTH / ÓRÁID

Maidir le do rogha **ceann amháin** de na rúin seo thíos, scríobh an chaint a dhéanfa i ndíospóireacht scoile ar son **nó** in aghaidh an rúin sin:

- (ii) Is cur amú ama í obair bhaile.
- (iii) Tá saol na ndaoine óga ar fheabhas ar fad.